

Onderwijs als activiteit om de democratie te versterken, maar hoe dan?

Wil je handvatten voor het ontwerpen van onderwijsmateriaal? Kijk dan op www.werkplaatsburgerschap.nl en ga naar publicaties > praktijkboek.

Daan van Riet*

Onderwijs is per definitie een morele activiteit. We doen dagelijks uitspraken over en richting onze leerlingen over wat we verstaan onder goed menszijn. We houden ons dagelijks ook bezig met de vraag wat het betekent om goed samen te leven. Dat kunnen we doen op diverse manieren, vanuit verschillende waarden en op basis van allemaal goedbedoelde ideeën over hoe onderwijs het samen leven, werken en leren en de democratie versterkt. Soms gebeurt dit bewust, vaker zonder dat we het doorhebben.

Als docent heb je elke dag invloed op hoe jouw leerlingen denken, welke kennis ze voor waar aannemen en welk wereldbeeld het omarmen waard is. Je kiest wat je wel zegt, wat niet. Je kiest welke lesstof wel de moeite waard is en wat niet. Je maakt keuzes in welke dilemma's wel het bespreken waard zijn en welke niet. Je hebt macht over de kennisontwikkeling van je leerlingen. Dat is ons vak, uiteraard. Maar met macht en invloed komt verantwoordelijkheid. Je helpt mee om bepaalde manieren van denken en handelen in de democratie te brengen. Je hebt de macht om bepaald handelen van je leerlingen te waarderen of af te keuren. Dit noemen we epistemische

macht¹: je hebt macht over wat jouw leerlingen als waar, goed en geloofwaardig zien. Op basis van jouw taalgebruik en lesstofkeuze vormen ze hun wereldbeeld en meningen. Logisch gevolg is dat jouw macht invloed heeft op ieders burgerschap en dus de ontwikkeling van de democratie. Wat kan je als docent doen om jouw gedrag versterkend te laten zijn voor de democratie? Naast betrokkenheid bij de leerlingen en de leefwereld waarin zij (en jij) leven is openheid van belang. Open en ontvankelijk zijn voor diverse burgerschapsopvattingen en kennis hierover. Tevens het (h)erkennen dat je geen burgerschap geeft, dat wil zeggen: voor het krijgen van burgerschap zijn ze niet afhankelijk van jou of een school.² Je geeft burgerschapsonderwijs of doet aan burgerschapsvorming. Dit gaat om het samen met je leerlingen onderzoeken wat goed burgerschap kan zijn. Wat goed menszijn is. De macht die je hebt kan je gebruiken om dilemma's van het alledaagse leven in beeld te brengen, in plaats van hen de status quo te onderwijzen. Bijvoorbeeld,

moet je trouw zijn aan je voetbaltrainer als hij of zij een teamgenootje van je publiekelijk uitkaffert?

Het gaat mij om het openlijk spreken over wat je in je burgerschap kan tegenkomen. Hardop samen denken. Het gaat om voordoen van perspectief nemen, alternatieven kunnen bedenken en argumenteren om jezelf en een ander te begrijpen.

Tevens het besef dat je politiek aan het handelen bent. Laat zien dat er andere denkwijzen zijn dan die van jou en die van de leerlingen, zonder dat er perse een sluitend antwoord hoeft te komen als waarheid. Als docententeam ben je gezamenlijk een rolmodel hierin.

Ten derde, volg niet zomaar de werkboeken, bevrraag ze met je leerlingen.³ Laat samen denken niet om winnen gaan (debat), maar om samen de wereld onderzoeken en begrijpen (dialog). Leer je leerlingen dat samenleven niet te leren is door opdrachten af te vinken. Het vraagt om een continu praten, afstemmen en samen leren.

Tot slot het besef dat de democratie alleen versterkt kan worden door de norm continu ter discussie te stellen. Geen enkel ideaal, wetgevend kader of sociale norm is zo 'omdat het eenmaal zo is'. Het is zo omdat het door mensen zo gemaakt wordt. Ook jouw leerlingen zijn mens en maken dus de democratie. Samen met jou.

* Daan van Riet is filosoof en onder andere verbonden aan de Hogeschool Utrecht als lerarenopleider en onderzoeker. Hij houdt zich onder andere bezig met kritisch burgerschapsonderwijs in de onderzoekswerkplaats Democratisering van kritisch denken

¹Zie voor verdere uitwerking van dit concept in relatie tot het onderwijs: van Riet, D. (2021). *Education as political acting*. Tilburg University: Tilburg

² Van Riet, D. (2021). *Het verschil tussen burgerschap, burgerschapsvorming en burgerschapsonderwijs*. NRO werkplaats burgerschap Democratisering van kritisch denken

³ Van der Meiden, W., van Riet, D. (2021). *Op naar (echt) economisch burgerschap*. NRO werkplaats burgerschap Democratisering van kritisch denken